

Rozwój bez równowagi to nie rozwój

dr inż. Renata Calak

Dyrektor Departamentu Strategii, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Unia Europejska stawia nie tylko na miasta dostępne i produktywne, zwarte i zielone, odporne i sprawne, ale podkreśla konieczność równoważenia ich rozwoju. Istotą tego podejścia jest powiązanie i zharmonizowanie działań służących realizacji fundamentalnych potrzeb człowieka w dziedzinie społecznej, gospodarczej i środowiskowej, czego wymiarem jest m. in. Karta Lipska. W Polsce kluczową rolę odgrywa Krajowa Polityka Miejska, której nadrzędnym celem jest prowadzenie zrównoważonej transformacji polskich miast w kierunku kształtowania silnych i odpornych aglomeracji, zapewniających wysoką jakość życia mieszkańcom.

Miasta mają kluczowe znaczenie dla zrównoważonego rozwoju nie tylko w ujęciu lokalnym, regionalnym czy krajowym, ale także z perspektywy Unii Europejskiej. Ich ścieżkę rozwoju istotnie determinują przemiany w całej Wspólnocie tak w ujęciu gospodarczym, społecznym, przestrzennym jak i środowiskowym. Polityki UE dedykowane kwestiom miejskim na równi z wymogiem transformacji w kierunku miast dostępnych i produktywnych, zwartych i zielonych, odpornych i sprawnych podkreślają konieczność równoważenia ich rozwoju.

Gwałtownie postępujące zmiany klimatyczne czy negatywne skutki pandemii COVID-19 z całą mocą przywróciły nie tylko rangę i znaczenie faktycznej, a nie jedynie deklaratywnej, potrzeby ochrony środowiska i kontroli negatywnych skutków ekologicznych rozwoju gospodarczego. Pokazały także konieczność równoważenia środowiska społecznego, którego podziały, nierówności i głęboka polaryzacja w pełni ujawniły niesprawiedliwość społeczną mechanizmów procesów postępu i rozwoju gospodarczego. Istota rozwoju zrównoważonego polega na powiązaniu i zharmonizowaniu działań służących realizacji fundamentalnych potrzeb człowieka w dziedzinie społecznej, gospodarczej i środowiskowej. Często natura była traktowana jako zasób eksploatacyjny a nie rezerwuuar ekosystemowy o kluczowym znaczeniu dla ludzkiego zdrowia i egzystencji. Jednoznaczna degradacja środowiskowa oraz rosnąca świadomość społeczna ograniczonych zasobów naturalnych i pogarszającej się ich jakości, sprawiły, że z czasem ochrona przyrody zaczęła być ważnym zagadnieniem w planowaniu postępu.

”

Istota rozwoju zrównoważonego polega na powiązaniu i zharmonizowaniu działań służących realizacji fundamentalnych potrzeb człowieka w dziedzinie społecznej, gospodarczej i środowiskowej.

Znaczenie „zielonych” zasad w europejskich politykach rozwoju nabrało szczególnego znaczenia w ostatnich latach. Do kluczowych dokumentów w tym zakresie należy zaliczyć Europejski Zielony Ład (*European Green Deal*). Wdrożenie tej koncepcji w krajach UE zakłada nie tylko eliminację emisji gazów cieplarnianych

i klimatyczną neutralność gospodarek państw unijnych ale również ochronę zdrowia i dobrostanu obywateli. Ponadto aż pięć spośród dwunastu tematów priorytetowych Agendy Miejskiej UE odnosi się bezpośrednio do celów wpisanych w Zielonym Ładzie.

Wymiar miejski jest także sukcesywnie wzmocniany przez Komisję Europejską w ramach różnych inicjatyw. W kontekście bieżących działań prowadzonych z poziomu UE na rzecz rozwoju obszarów miejskich należy wyróżnić nową Kartę Lipską, przyjętą przez unijnych ministrów ds. rozwoju miast w 2020 roku. Wskazuje ona rekomendacje dla polityki miejskiej, podkreśla potrzebę poprawy zarządzania i koordynacji polityk w tym zakresie na wszystkich szczeblach zarządzania. Nowa Karta Lipska silnie uwypukla potrzebę transformacji w kierunku miast zielonych i produktywnych oraz sprawiedliwych.

”

W kontekście bieżących działań prowadzonych z poziomu Unii Europejskiej na rzecz rozwoju obszarów miejskich należy wyróżnić nową Kartę Lipską, przyjętą przez unijnych ministrów ds. rozwoju miast w 2020 roku.

Cele europejskiej polityki środowiskowej i klimatycznej są transponowane na grunt krajowy w państwach członkowskich UE. Poza politykami o charakterze horyzontalnym są one implementowane także w dokumentach strategicznych w wymiarze terytorialnym. W przypadku Polski należy do nich Krajowa Polityka Miejska. Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej przygotowało projekt nowej Krajowej Polityki Miejskiej z horyzontem czasowym do roku 2030 (KPM 2030).

Wyzwania, z jakimi muszą się mierzyć polskie miasta nie odbiegają znacząco od problemów z jakimi boryka się wiele miast europejskich. Wynikają one z zachodzących przeobrażeń i uwarunkowań gospodarczych, technologicznych oraz dążenia do poprawy warunków życia obywateli. Zmagać się z nimi muszą ośrodki różnej wielkości, dostosowując podejmowane działania do uwarunkowań wynikających ze skali własnego potencjału, charakteru i lokalnych potrzeb.

Pandemia COVID-19 wpłynęła na funkcjonowanie polskich miast, często uwypuklając problemy, które istniały w nich już wcześniej – chociażby w zakresie świadczenia usług publicznych, dostępu do terenów zielonych czy organizacji transportu miejskiego. Mieszkańcy miast zaczęli zwracać uwagę, czy w pobliżu miejsca zamieszkania jest park, do którego można dojść pieszo, czy przebiega droga rowerowa, którą bezpiecznie można dojechać do szkoły czy przychodni. Aby zjeść w kawiarnianym ogródku – zachowując odpowiednie odstępy – potrzeba miejsca na chodniku, który często zastawiony jest przez samochody.

”

Pandemia COVID-19 wpłynęła na funkcjonowanie polskich miast, często uwypuklając problemy, które istniały w nich już wcześniej np. w zakresie świadczenia usług publicznych, dostępu do terenów zielonych czy organizacji transportu miejskiego.

Nadrzędnym celem KPM 2030 jest prowadzenie zrównoważonej transformacji polskich miast w kierunku kształtowania ośrodków silnych i odpornych, zapewniających mieszkańcom wysoką jakość życia. Dokument przyjmuje sześć bardziej szczegółowych celów, które wpisują się w wizję długofalowego rozwoju miast. Jednym z nich jest miasto zielone. Ten cel oznacza dążenie, aby na obszarach miejskich przeciwstawiać się pogłębianiu kryzysu klimatycznego, przeciwdziałać skutkom wynikającym z niego zmian oraz odbudowywać ekosystemy naturalne.

Nadrzędnym celem Krajowej Polityki Miejskiej 2030 jest prowadzenie zrównoważonej transformacji polskich miast w kierunku kształtowania ośrodków silnych i odpornych, zapewniających wysoką jakość życia mieszkańcom.

Realizacja zaleceń i postulatów w zakresie jakości środowiska przyrodniczego w miastach oraz skutecznej odpowiedzi na negatywne skutki zmian klimatycznych, jest jednym z najważniejszych oczekiwań jakie są pokładane w Krajowej Polityce Miejskiej 2030. Przenikanie zagadnień „miasta zielonego” z pozostałymi celami KPM 2030 wymaga odniesienia także do innych wyzwań rozwojowych krajowej polityki miejskiej, a w szczególności do:

- poszukiwania adekwatnej odpowiedzi na postępującą i niekontrolowaną suburbanizację (tzw. *urban sprawl*) tj. zaproponowania skoordynowanego procesu planowania i zagospodarowania terenu, mającego miejsce w samych miastach, ale także silnie uwidoczniającego się na terenach aglomeracji, efektywnie wykorzystując terytorialne zasoby, w tym środowiskowe i przyrodnicze;
- upowszechniania efektywnych systemów mobilności miejskiej, sprzyjających poprawie jakości powietrza i ograniczających poziomy hałasu, a także podnoszenia poziomu bezpieczeństwa szczególnie niechronionych uczestników ruchu;
- wzmocnienia strukturalnych powiązań w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych poprzez poprawę warunków prowadzenia współpracy jednostek samorządu terytorialnego w odniesieniu do zjawisk i procesów niezależnych od granic administracyjnych (jakość powietrza, efektywne systemy transportu zbiorowego, zlewniowa gospodarka wodna itp.);
- dynamicznie postępujących przeobrażeń społecznych w miastach, podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie zmian klimatycznych i dbałości o jakość środowiska (postawy społeczne i modele zachowań konsumenckich).

Istotna jest nie tylko trafna identyfikacja wyzwań, ale także proponowanie skutecznych i efektywnych rozwiązań. Wśród przykładowych recept proponowanych w projekcie KPM 2030 dotyczących miasta zielonego wymienić można modyfikację przepisów umożliwiających usunięcie zadrzewienia. Byłoby ono możliwe tylko i wyłącznie jeśli – na terenie objętym inwestycją – wykonawca zrekompensuje nowymi nasadzeniami rzeczywistą produkcję tlenu drzew wyciętych. Zmiana ta ma na celu ograniczenie zastępowania dorosłych, wiekowych drzew młodymi sadzonkami. Ponadto postuluje się włączenie projektu zieleni wraz z operatem dendrologicznym – jako obowiązkowych – do dokumentacji projektowej. Większą ochroną mają być również objęci urzędnicy, w których kompetencjach leży weryfikacja wniosków o wycinkę.

Wśród przykładowych recept proponowanych w projekcie KPM 2030 jest ograniczenie usuwania drzew z przestrzeni miejskich, ulgi dla odzyskujących wodę czy likwidacja barier w zazielenianiu miast.

Propozycją w projekcie KPM 2030 jest również wprowadzenie ulgi podatkowej dla podmiotów (spółdzielni mieszkaniowych, wspólnot mieszkaniowych, centrów handlowych itp.) odprowadzających wodę z dużych powierzchni do retencjonowania. W zamierzeniu są gwarancje większych wpływów dla samorządów z tytułu opłat za zmniejszanie retencji. Większe wpływy byłyby kierowane do funduszu celowego w gminach, który stanowiłby źródło inwestycji z zakresu małej retencji, czy rozwiązań opartych na naturze.

Poprzez zmianę przepisów prawnych proponuje się zwiększenie możliwości wprowadzania zadrzewienia, czy szerzej, liczniejszych elementów błękitno-zielonej infrastruktury w miastach. Jednym z przykładów jest możliwość sadzenia drzew w mniejszej odległości od ulicy.

Jako kolejny krok w polityce rządu na rzecz ograniczania niskiej emisji z transportu w miastach, projekt KPM 2030 postuluje zwiększenie wsparcia przy zakupie samochodów elektrycznych, ze szczególnym priorytetem w przypadku prowadzenia działalności gospodarczej wymagającej intensywnego wykorzystania samochodów na terenach miast. Dotyczyłoby to taksówek, działalności pocztowej i kurierskiej czy instytucji publicznych np. straży miejskich czy policji.

Dokonując zmian w przepisach należy wzmocnić preferencje na rzecz bardziej bezpiecznych i dostępnych przestrzeni publicznych. Przepisy miałyby zakazać grodzenia osiedli, unikać przejść podziemnych, czy kładek, które wydłużają drogę dojścia pieszym, a dla osób ze szczególnymi potrzebami wręcz uniemożliwiają dotarcie do celu. Należy zachęcać samorządy do tworzenia stref uspokojonego ruchu poprzez promowanie tego typu projektów i transportu publicznego w ramach dostępnych funduszy. Dodatkowo dla zwiększenia komfortu pieszych należy zlikwidować domyślną możliwość parkowania na chodnikach (w przypadku braku wyznaczonych miejsc postojowych).

”

KPM 2030 jest nastawiona także na czystsze powietrze w miastach czy zorientowanie na pieszych, w tym bezpieczną drogę do szkoły.

W ramach kontynuacji polityki rządu na rzecz zmniejszenia i docelowego wyeliminowania liczby ofiar wypadków drogowych ze skutkiem śmiertelnym, konieczna jest realizacja *Wizji Zero* poprzez ustalenie celów liczbowych, planu działań, czy zaangażowania instytucji i społeczności lokalnych. Skuteczne zrealizowanie programu wymaga przygotowania podręcznika opisującego warunki wdrażania *Wizji Zero* na poziomie lokalnym, zapewnienia źródeł finansowania np. poprzez stworzenie funduszu celowego dla miast realizujących zintegrowane zadania zgodnie z długofalowym planem.

Najważniejsza jest jednak ochrona najmłodszych, od której *Wizja Zero* powinna się rozpocząć. Dlatego konieczne są analizy możliwości stworzenia wsparcia dla projektów gwarantujących bezpieczną drogę do szkoły, gdzie na ulicach wokół budynku zastosowane zostałyby fizyczne ograniczenie ruchu, priorytetyzacja pieszych i rowerzystów oraz ograniczenie dojazdu samochodem pod sam budynek (redukując tym samym punktową kumulację zanieczyszczeń powietrza). Nie mniej ważna jest promocja wśród uczniów – od najmłodszych lat – postaw ukierunkowanych na wykorzystywanie alternatywnych form docierania do placówek edukacyjnych np. pieszo, rowerem, hulajnogą itp.

Poprzez nowe unormowania prawne proponuje się usprawnić współpracę aglomeracyjną gmin, szczególnie w obszarach metropolitalnych. Przemieszczanie mieszkańców, negatywne skutki zmian klimatu, zanieczyszczenie powietrza i wiele innych zjawisk nie zatrzymuje się na granicach administracyjnych miast. Dlatego też projekt KPM 2030 proponuje wzmocnienie mechanizmów pozwalających na większą współpracę aglomeracyjną gmin oraz umożliwienie finansowania inwestycji ze środków miasta-rdzienia w gminach sąsiednich.

”

Poprzez nowe unormowania prawne proponuje się usprawnić współpracę aglomeracyjną gmin, szczególnie w obszarach metropolitalnych, a także upowszechnienie idei miasta 15-minutowego.

Przyjazne mieszkańcom i środowisku są propozycje rozwiązań, które wspomagają przeciwdziałanie rozlewaniu się zabudowy miejskiej w sposób nieskoordynowany i chaotyczny oraz przyczyniają się do poprawy jakości terenów urbanizowanych. Idea miasta 15-minutowego wskazuje na konieczność zagospodarowywania przestrzeni w sposób gwarantujący wysoką jakość warunków życia oraz zamieszkania poprzez zapewnienie łatwego i szybkiego dostępu do wszelkiego rodzaju usług oraz przestrzeni publicznych. W celu podniesienia estetyki, integracji z otoczeniem oraz dostępności przestrzeni publicznych, których realizacja dokonywana jest często z wykorzystaniem europejskich lub krajowych środków finansowych, wskazano na zasadność projektowania i realizowania tych inwestycji z wykorzystaniem procedur konkursów urbanistyczno-architektonicznych i przystosowaniem ich do potrzeb wrażliwych grup społecznych.

Projekt Krajowej Polityki Miejskiej 2030 wyraźnie określa kierunek transformacji polskich miast ku ośrodkom zintegrowanym funkcjonalnie z otoczeniem, inwestujących w rozwiązania ekologiczne, promujących zrównoważone wzorce konsumpcji i produkcji, budując jednocześnie silne fundamenty odporności i umiejętności szybkiego i skutecznego reagowania na różnego rodzaju szoki i wstrząsy rozwojowe. KPM 2030 staje się ważnym narzędziem kreowania i implementacji warunków do odważnych zmian na poziomie lokalnym, w miastach i ich obszarach funkcjonalnych.

Polska, prowadząc krajową politykę miejską, aktywnie uczestniczy w ogólnościatowych i europejskich debatach i działaniach związanych z kierunkami rozwoju miast i obszarów zurbanizowanych. Podjęte prace nad przygotowaniem Krajowej Polityki Miejskiej 2030 wynikają nie tylko z potrzeby sformułowania adekwatnej odpowiedzi na wyzwania bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej polskich miast, są także konsekwencją pilnej potrzeby dostosowania polityk krajowych do nowych potrzeb w zakresie wyzwań globalnych. Dokument ten jest jednak także istotnym polskim wkładem w międzynarodową debatę, w wyniku której formułowane są zalecenia i rekomendacje dla innych krajów. Ważkie znaczenie w procesie przygotowania KPM 2030 mają również ogólnokrajowe i międzynarodowe wydarzenia dedykowane tematyce miejskiej. Organizowane corocznie Kongres Polityki Miejskiej oraz Krajowe Forum Miejskie są elementem szerokiego dialogu społecznego różnych środowisk i interesariuszy, służącego wypracowywaniu zasadniczych kierunków rozwoju miast. Szczęólnego znaczenia nabiera organizacja w Polsce, w czerwcu 2022 roku, jedenastej sesji Światowego Forum Miejskiego. To najważniejsze wydarzenie w światowym kalendarzu debat o rozwoju miast realizowanym pod sztandarem UN Habitat, jednej z agend ONZ. Światowe Forum Miejskie w Katowicach (11. World Urban Forum – WUF11) jest niewątpliwie unikatową i historyczną możliwością wzmocnienia uczestnictwa Polski w kształtowaniu zarówno unijnych jak i światowych kierunków polityk miejskich. Wydarzenie tworzy realną płaszczyznę, na której możliwe będzie skonfrontowanie idei i założeń wypracowywanych w Krajowej Polityce Miejskiej 2030 z doświadczeniami innych krajów Europy i świata.

Bezpośrednią przestrzenią powiązania warstwy realizacyjnej KPM 2030 oraz utrwalenia spuścizny programowej jaką ma pozostawić po sobie WUF11 jest Plan Działań dla Miast. Ideą tego przedsięwzięcia jest popularyzacja oraz wdrażanie celów zrównoważonego rozwoju w ujęciu lokalnym. W projekcie KPM 2030, w każdym wyzwaniu dla krajowej polityki miejskiej zawarto bezpośrednie odniesienie do Celów Zrównoważonego Rozwoju (ang. Sustainable Development Goals) wynikających z Agendy 2030. Plan Działań dla Miast jako jedno z narzędzi implementacyjnych KPM 2030 stanowi zatem polską odpowiedź na wyzwania związane z realizacją celów zrównoważonego rozwoju stawiane przez Agendę 2030. Jednym z założeń Programu jest zaangażowanie w tę inicjatywę co najmniej 100 miast. Plan Działań dla Miast jest zarazem integralną częścią przedsięwzięć w ramach WUF11, podczas którego zostanie uroczysto ogłoszony. Celem strony polskiej oraz UN Habitat jest zmobili-zowanie innych krajów i miast zagranicznych do działań na rzecz zrównoważonej transformacji na poziomie lokalnym. Będzie to trwałe dziedzictwo WUF11 – w postaci katalogu działań, wspólnej wizji zrównoważonego rozwoju wypracowanej dzięki wymianie doświadczeń, dotychczasowych transformacji i perspektywicznych dążeń miast.

Ostateczny kształt Krajowej Polityki Miejskiej 2030 jest uzależniony od wyników i decyzji związanych z konsultacjami tego dokumentu, a także procesu jego akceptacji przez Radę Ministrów. Jednak już teraz niewątpliwie warto odnotować pozytywne głosy i opinie ze strony samorządów i ekspertów, uznając propozycję KPM 2030

za wartościowy i nowoczesny dokument. Kompaktowość jego zapisów potencjalnie oznacza większą łatwość motywowania do aktywności różnych interesariuszy polityki miejskiej. Konwencja zidentyfikowania najważniejszych wyzwań, które zostały opisane w dwóch przekrojach dotyczących: diagnozy i charakterystyki wyzwania krajowej polityki miejskiej oraz proponowanych rozwiązań jest jedną z możliwości, której zaletą jest wymuszenie operacyjnej aktywności we wdrażaniu Krajowej Polityki Miejskiej 2030. W przypadku takiego dokumentu jak Krajowa Polityka Miejska, który ma charakter wielosektorowy, sprawcze zaangażowanie w jego realizację innych resortów ma kluczowe znaczenie dla efektywności realizacji przyjmowanych zobowiązań.

O autorce

Dr inż. **Renata Calak** – Dyrektor Departamentu Strategii w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej, gdzie koordynuje prowadzenie polityki rozwoju, przygotowanie i monitorowanie strategii rozwoju oraz realizację ogólnopolskich strategii w skali europejskiej. Współtworzyła m.in. Strategię Rozwoju Kraju 2007-2015, Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 oraz Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Doktor nauk ekonomicznych.

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Partnerzy

Pomorski Fundusz Rozwoju
sp. z o.o. z siedzibą w Gdańsku

Spółka Samorządu
Województwa Pomorskiego

Partnerzy numeru

Ministerstwo
Funduszy
i Polityki Regionalnej

Pomorski Thinkletter nr 1(8)/2022

Jaka logika rozwoju miast?

KONGRES
OBYWATELSKI

Nowy metabolizm miast – jak odpowiedzieć na wyzwania zielonej transformacji?

„Zatrzymać człowieka – ruszyć towar” – co spowoduje przewrót kopernikański w miejskiej mobilności i logistyce?

Technologizacja i wirtualizacja życia, rozrywki i pracy (AR, VR) – jak wpłyną na rozwój miast?

Demografia i migracje – w jaki sposób rozumieć nowe procesy i właściwie reagować?

Jakie „RAZEM” w miastach? Czy lokalność i sąsiedztwo mogą odegrać ważną rolę?

E-wydanie publikacji „Jaka logika rozwoju miast?” można pobrać [tutaj](#).

POMORSKI
KONGRES
OBYWATELSKI

Pomorski Thinkletter to nowy jakościowo **hub komunikacyjny** wokół wyzwań rozwojowych Pomorza i Polski zainicjowany oraz wydawany przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (z siedzibą w Gdańsku) w ramach Pomorskiego Kongresu Obywatelskiego.

Zależy nam, aby Pomorski Thinkletter był przestrzenią skupiającą przedstawicieli różnych sektorów i branż – zarówno osoby zaangażowane społecznie, jak i sektor nauki, biznesu czy administracji. Chcemy aby była to agora wielostronnej dyskusji, wymiany doświadczeń oraz uspołniania perspektyw.

Zachęcamy do **zapisania się do grona stałych odbiorców**, aby informację o nowych wydaniach otrzymywać bezpośrednio na adres e-mail. Subskrypcja jest **bezpłatna**.

Dotychczas opublikowane numery:

- 1/2020 **Pomorskie miasta wobec pandemii i wyzwań klimatycznych**
- 2/2020 **Stawka i oblicza cyfryzacji**
- 3/2020 **Siła lokalności dla budowy Europejskiego Zielonego Ładu**
- 1/2021 **Siła sąsiedztwa i lokalności dla budowy lepszej Polski**
- 2/2021 **Drogi do innowacyjnych regionów i Polski**
- 3/2021 **Sens i drogi do Zielonego Ładu**
- 4/2021 **Człowiek vs. algorytmy i sztuczna inteligencja – kto kogo zaprogramuje?**

Wszystkie numery w wygodnym formacie PDF można pobrać na stronie www.kongresobywatelski.pl